УДК 339.56:637’8 (477.83/.86)(09)

Олег Проців

Головний спеціаліст Івано-Франківського обласного управління лісового та мисливського господарства

кандидат наук з державного управління

Імпорт рибної продукції Галичини кінця XIX – початку XX ст.: адміністративний, економічний аспект

АНОТАЦІЯ

Розглянуто економічне значення імпорту рибної продукції у Галичині кінця XIX – початку XX ст. Проаналізовано статистичні дані Галичини та інших країн Європи та практику правозастосування органів державної влади при імпортних операціях. Висвітлено вплив громадських організацій на органи влади в частині лобіювання професійних інтересів. Проаналізовано міждержавні угоди, що врегульовували імпорт рибної продукції, розміри митних платежів, походження рибної продукції, її якість, застосування досягнень науки та технологій для зберігання риби, чинники недобросовісної конкуренції при імпорті продукції.

В Україні існує низка проблем функціонального, інституційного, організаційного спрямування, що негативно впливають на результати діяльності рибальської галузі, знижують рівень ефективності, призводять до збитковості. Вирішення означених проблем потребує наукового підходу щодо пошуку шляхів удосконалення механізму регулювання рибальства в Україні, методологічних підходів щодо їх реалізації, вивчення, узагальнення та використання позитивного досвіду.

На основі проведеного аналізу у статті викладено висновки, що дають можливість органам державної влади обґрунтовано вносити зміни у чинне законодавство та практику його правозастосування. Це у свою чергу допоможе ефективніше вести рибальську галузь в умовах сучасної України.

Ключові слова: Австро-Угорська монархія, Галичина, раки, риба, економіка, торгівля, імпорт.

Protsiv Oleg Romanovych
main specialist of Ivano-Frankivsk Regional Agency for Forestry Resources and Hunting

Imports of fish products in Galicia in late 19th - early 20th centuries : administrative and economic aspects

SUMMARY

It was researched the economic value of fish products' imports in Galicia in late 19th - early 20th centuries. It was analyzed the statistics of Galicia and other European countries and the enforcement of public authorities at import operations. It was analyzed the influence of NGOs on the authorities in terms of lobbying the professional interests.

It was analyzed interstate agreements that regulated the importation of fish products, the size of customs duties, the origin of fish products, its quality, the use of science and technology achievements for storage of fish, factors of unfair competition at importing the products.

Ukraine has a number of problems in functional, institutional, organizational directions, which adversely affect the performance of the fishing industry, reduce efficiency, leading to losses. The solution of the mentioned problems requires a scientific approach to finding ways to improve the mechanism of regulation of fisheries in Ukraine, methodological approaches to their implementation, study, synthesis and use of the best practice.

Based on the analysis, in the article there were made conclusions that enable public authorities to make reasonable changes to the existing legislation and its enforcement. It will help to conduct fishing industry effectively in today's Ukraine.

Keywords: Austro-Hungarian monarchy, Galicia, crabs, fish, economics, trade, import.

Постановка проблеми. В умовах сучасної України спостерігається низький рівень споживання рибної продукції, що є наслідком недосконалого державного регулювання цієї галузі. Дослідження цієї проблематики в історичному контексті дасть змогу врахувати місцеві особливості для вирішення проблем при імпорті рибної продукції.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Адміністративний та економічний аспекти проблеми правового регулювання та практики правозастосування імпорту рибної продукції Галичини кінця XIX – початку XX ст. висвітлені у працях З. Фішера, С. Павліка, М. Новицького, часописах «Окульник» та «Ловець», статистичних довідниках та кодексах законів Галичини. Проте, деякі проблеми розглянуто побіжно, і вони потребують подальшого дослідження.

Мета дослідження – дослідити державне регулювання, правозастосування органами державної влади у частині імпорту рибної продукції у Галичині XIX – початку XX ст. Проаналізувати господарське значення рибної продукції та її імпорту, зокрема.

Для досягнення поставленої мети потрібно вирішити такі завдання:

- здійснити аналіз діючих нормативно-правових актів Галичини, Австро-Угорської імперії та практики їх правозастосування в частині імпорту рибної продукції;
- виявити закономірності й особливості імпорту рибної продукції.

Виклад основного матеріалу.

Рибна продукція займала у Галичині досліджуваного періоду чільне місце. Площа ставків, на яких ефективно велось рибальське господарство, складало 4798,7 га, тоді як на примітивному рівні рибальське господарства велось на площі водного дзеркала у 8418,1 га. На цих ставках рибу не годували, а їх вилов здійснювався шляхом спускання води кожні 3-4 роки. (Детальніше про стан рибного господарства у Галичині подано у таблиці № 1)

Таблиця №1

Структура ведення рибальського господарства у Галичині

у розрізі повітів (1904 р.) [1, 183-184]

	Повіт	Господарства з високим рівнем ведення			Господарства з примітивним рівнем ведення		
		Кількість гмін	Кількість ставків	Загальна площа га.	Кількість гмін	Кількість ставків	Загальна площа га.
1	Бяла	37	?	2108,9	1	1	0,38
2	Бібрка				9	10	727,1
3	Бохня	6	8	12	8	9	5,88
4	Богородчани	-	-	-	-	-	-
5	Борщів				4	4	15,8
6	Броди				21	21	1712,18
7	Бжеско	4	35	62,04			
8	Бережани				4	3	785,28
9	Бжозув				15	?	14,57
10	Бучач				6	6	96,13
11	Хшанів	27	88	118,97	1	1	4,06
12	Цешанів	4	33	61,61	11	14	20,62
13	Чортків				11	13	43,63
14	Домброва				14	21	19,39
15	Добромиль				1	4	0,75
16	Долина	-	-	-	-	-	-
17	Дрогобич	1	28	23,60	2	2	6,56
18	Горлиці	-	-	-	-	-	-
19	Городок	1	25	341,20	11	?	1385,56
20	Грибів	1	7	10			
21	Городенка				9	18	86,10
22	Гусятин	2	14	103,27	12	14	95,01
23	Ярослав	5	?	188,07	8	8	117,40
24	Ясло	1	?	4,00	6	18	7,21
25	Яворів				8	6	295,52
26	Калуш	-	-	-	-	-	-
27	Кам’янка				5	6	34,72
28	Колбушова	1	8	5,00	3	5	10,95
29	Коломия	-	-	-	-	-	-
30	Косів				1	2	0,40

31	Краків	4	?	10,60			
32	Кросно	2	12	7,38	6	12	6,21
33	Ліманова	2	10	5,00	1	5	2,50
34	Ліско	1	9	8,62			
35	Львів				11	24	183,10
36	Ланьцут				15	13	?
37	Мелець	3	?	63,56	7	11	16,42
38	Мостиська				2	4	2,70
39	Мисленіце				2	5	2,15
40	Надвірна	-	-	-	-	-	-
41	Ніско				6	?	30,26
42	Новий Сонч	-	-	-	-	-	-
43	Новий Тарг	-	-	-	-	-	-
44	Печеніжин	-	-	-	-	-	-
45	Пільзно	1	5	1,10	5	7	3,55
46	Підгір’я	3	8	1,08			
47	Підгайці				5	5	527,24
48	Перемишль	-	-	-	-	-	-
49	Перемишляни				2	2	4,73
50	Пшеворск				10	12	6,19
51	Рава				7	11	67,17
52	Рогатин				7	9	530,62
53	Ропчиці	1	11	30,25	3	4	4,75
54	Рудки				4	2	274
55	Жешів				1	1	0,25
56	Самбір	2	2	30			
57	Сянок	1	13	6,75	14	24	25,64
58	Скалат				6	6	173,43
59	Снятин	-	-	-	-	-	-
60	Сокаль				14	14	146,98
61	Станиславів	-	-	-	-	-	-
62	Старий Самбір	-	-	-	-	-	-
63	Стрий	1	3	5	1	4	4
64	Стрижів	-	-	-	-	-	-
65	Тарнобжег				1	2	19,76
66	Тернопіль				13	13	626,30

67	Тарнів	7	27	61	1	9	20
68	Тлумач				2	2	26
69	Теребовля				5	5	11,25
70	Турка	-	-	-	-	-	-
71	Вадовіце	30	219	1,369	-	-	-
72	Величка	5	15	10			
73	Заліщики	-	-	-	-	-	-
74	Збараж				10	10	112,02
78	Золочів	-	-	-	-	-	-
79	Жовква	3	44	106,03	2	2	46
80	Жидачів				5	6	45,50
81	Живець	4	15	49,14	1	9	11,50
	Всього	155		4798,78	342		8415,06

То ж зважаючи на те, що місцеві товаровиробники через низьку ефективність не були в стані забезпечити у достатній кількості рибною продукцією місцевий ринок, за його насичення взялись торгівці. Найпопулярнішою продукцією рибальства у 80-тих роках XIX століття став солений оселедець. Це відбувалось з двох причин: він був дешевий, а Австро-Угорщина мала доступ лише до Адріатичного моря, в якому його не виловлювали [2, 38]. Статистика свідчила, що в цей період у Галичину імпортували щорічно в середньому біля 62500 бочок оселедця, вартість кожної була 30 золотих. Вартість спожитих оселедців обрахували у 1875000 злотих. Головними споживачами були селяни, так як оселедець був у два рази дешевшим за будь- яку рибу, що реалізовували живою на Галицьких ринках. В середньому імпортували 315864 кг сушеної риби загальною вартістю 63172 золоті (по 0,20 злотого за кг), 20220 кг копченої та маринованої риби загальною вартістю 10110 золотих (по 0,50 золотого за кг). В загальному Галичина імпортувала за рік риби на суму 1948282 золотих [3, 68-70]. Так, у 1883 році Галичина імпортувала 2861519 кг риби, 82 % від усієї імпортованої риби становили солені оселедці (2331761 кг). Головним чином оселедці імпортували з Німеччини та Росії. Свіжої риби було імпортовано 115527 кг (4 %), соленої

риби (крім оселедців) – 388 419 кг (13 %) та консервованої риби – 8799 кг (1 %) [4, 132].

Експерти рибної галузі зазначали, що низький технологічний рівень розведення риби не давав можливості Австро-Угорській імперії, і Галичині зокрема, ефективно розводити рибу, що й зумовлювало її дорожнечу. А відповідно до об’єктивних законів економіки товар перетікає на ринки, де його можна дорожче продати. Зокрема, якщо проаналізувати торгівлю між Австро-Угорщиною та Німеччиною, бачимо, що у 1891 році з Німеччини до Австро-Угорщини експортовано 8542 тонн риби, при чому 5285,5 тони – до Галичини, що становило 61% від всього експорту риби з Німеччини. Галичина, у свою чергу, експортувала до Німеччини лише 45,2 тони риби, що становило біля 1% від імпорту. Слід відмітити, що в наступних роках розбіжність між експортом та імпортом риби до Галичини з Німеччини скоротилась у десять разів. (Детальніше у табл. № 2)

Таблиця № 2

Експорт та імпорт риби у Галичині (1891-1899 р.) у тонах [5, 121]

Роки	1891 р.	1892 р.	1893 р.	1894 р.	1895 р.	1896 р.	1897 р.	1898 р.	1899 р.
Імпорт риби до Австрії з Німеччини	8542	9091,5	11543	11132	11605	11000	9266	8632	7479
Імпорт риби до Галичини з Німеччини	5285,5	5119,5	6519	5843	6410	6497	5560	5265	4117
Експорт риби з Австрії до Німеччини	990	1125	1370	1309	1772	1202	1399	2192	2038
Експорт риби з Галичини до Німеччини	45,2	101,5	121,5	107	183	126	348	521	373

Перевищення імпорту риби над експортом до Австрії склало у 1899 році 8233 ц, 1900 р. – 15996 ц, 1901 р. – 22746 ц, 1902 р. – 22818 ц. Тож лише за ці чотири роки риби було імпортовано на 2390430 крон більше ніж експортовано.

Крім низького технологічного рівня ведення рибного господарства австрійські рибалки відзначали, що експорт риби з Австро-Угорщини гальмується високими тарифами залізниці: в Австрії за перевезення одного вагону на відстань 300 км необхідно сплатити 360 крон, тоді як у Німеччині – 230, Румунії – 260, Росії – 230 [6, 61].

У 1910 році Австро-Угорщина імпортувала 3885 ц живого коропа тоді як експортувала – 24087 ц. В подальшому імпорт коропа Австро-Угорщиною зростає. Так, у 1911 році Австро-Угорщина імпортувала 4189 ц коропа, при чому з Німеччини, імпортовано 138 ц, тоді як з Румунії – 2771 ц, а Росії – 1118 ц. В 1913 році імпорт живого коропа зменшився до 1896 ц, в тому числі: з Німеччини – 56 ц, Румунії – 444 ц, Росії – 1348 ц.

У 1910 р. Австрія ввезла 27051 ц битої прісноводної риби, а вивезла лише 5173 центнери. Найбільше цих видів риби експортували до Австро-Угорщини Румунія (12627 ц), Німеччина (3012 ц), Росія (9208 ц) - в основному мороженого судака і лосося. Італія в основному експортувала до 1478 ц вугра.

Якщо імпорт прісноводної риби зменшувався, то в той же час імпорт морських видів риби щороку зростав. Зростає щороку і споживання морських видів риби у Австрії. Якщо порівняти імпорт морських видів риби Австро-Угорщиною у 10-тих роках XX ст. та 80-тих XIX ст., то він зріс в середньому у десять разів. Основним постачальником морської риби залишалась Німеччина. (дивись таблицю № 3)

Таблиця № 3

Імпорт до Австрії морських видів риби (1910-1913 р.р.)

Рік	Вага всього імпорту (ц)	Вага імпортованої риби з Німеччини (ц)	% імпорту риби з Німеччини
1910	146734	121040	82
1911	166730	145050	86
1912	150283	130258	86
1913	186432	157696	84

Слід відмітити, що Австро-Угорщина мала доступ лише до Адріатичного моря, яке малопродуктивне на морську рибу та оселедець. Тому морської риби експортували дуже мало – від 4 до 6 тис. центнерів. У 1913 році Австро-Угорська імперія ввозила риби на суму 21597267 крон, а вивозила - на 2726190 крон. Негативний баланс експорту над імпортом становив 18871077 крон, а в процентному відношення експорт до імпорту складало лише 12,6 %.

Але ринок Німеччини потребував прісноводних видів риби. Тож якщо Німеччина, яка найбільше експортувала до Австро-Угорської імперії оселедців, у свою чергу, найбільше імпортувала з Австро-Угорської імперії коропа. (дивись таблицю № 4)

Таблиця № 4

Імпорт до Німеччини живого коропа (1910-1913 р.р.)

Рік	Імпорт живого коропа до Німеччини (вага, ц)	Експорт живого коропа з Австро-Угорщини (вага, ц)	% імпортованого коропа з Австро-Угорщини
1910	24087	24069	99
1911	19952	19897	99
1912	21283	20991	98
1913	20808	20462	98

Вартість імпортованого до Німеччини коропа в рік становила від 1926960 до 1768765 крон. Також Австрія експортувала й інші види риби до Німеччини, в основному це був лин (3674 ц вартістю 514360 крон, 1913 р.). Також одним із важливих видів риби, які ввозила Німеччина, була жива форель з Данії. (Дані статистичного довідника уряду Німеччини про імпорт та експорт рибної продукції Німеччини за 1913 рік див у таблиці № 5)

Таблиця № 5

Імпорт та експорт рибної продукції Німеччини у марках у 1913 р.

Вид продукції	Імпорт до Німеччини (у	Експорт з Німеччини (у	Співвідношення експорту до

	марках)	марках)	імпорту (%)
Короп, лин, вугор (живі)	3404000	234000	7
Короп, лин, вугор (морожені)	7769000	2277000	3
Свіжий оселедець, шпроти	22751000	2385000	10
Інша морська риба	21412000	4145000	19
Солоний оселедець	47329000	203000	0,5
Лосось (солений)	9200000	223000	2
Раки, ікра й інші рибопродукти	141011000	15396000	11

З поданих статистичних даних бачимо, що значну частину риби, яка потрапляла на німецький ринок, була імпортованою. Всього у 1913 році Німеччина імпортувала риби на 141 млн. марок, а експортувала – 15,4 млн. марок [7, 92-95].

Відомо, що у тогочасному рибному промислі велике значення мали п'явки, яких використовували у медицині. То ж Австро-Угорщина крім риби у великій кількості закуповувала п'явки. Їх основними постачальниками були Греція, Сербія, Туреччина, Бельгія, Німеччина. У 1892 році було завезено п'явок на суму 182 тис. золотих, у 1893 р. – 107525 зол., у 1894 р. – 79500 зол., у 1895 р. – 64000 зол., у 1896 р. – 73000 зол [8, 64].

Визначальним для експортно-імпортних операцій було нормативно-правове забезпечення. Зокрема, у Законі Австрії «Про мито» (1868 р.) визначалось, що за імпорт 1 центнера риби слід було сплатити 1,5 золотих, таку ж суму потрібно було сплатити за одну корову. Не обкладались митом телята, свині, коні, дичина [9, 137-139]. У Законі «Про ввізний митний тариф Австро-Угорщини» від 25 травня 1882 року, ставка сплати мита за імпорт 100 кг риби, раків та слимаків становила один золотий, в той час як за 100 кг битого м'яса сплачували 6 золотих, за 1 голову бика – 4 зол., корови – 3 зол., вівці – 0,5 зол.,

свині – 3 зол. Така ж сума за імпорт риби була визначена у законі Австро-Угорщини від 25 травня 1892 року «Про загальний митний тариф Австро-Угорщини» [10, 119-132].

В окремих випадках для врегулювання експортно-імпортних відносин укладались міждержавні торгові договори (трактати), у які окремо врегульовували розмір мита. Зокрема, торговий трактат від 24 березня 1870 року, укладений між Австро-Угорською монархією та Іспанією, врегульовував питання торгових відносин при торгівлі рибою [11, 375].

Аналогічний торговельний договір був укладений між Австро-Угорською монархією та Італією 27 грудня 1878 року. Австрією він був ратифікований 28 січня 1879 року, а італійською стороною – 30 січня 1879 року. Сторони домовились про умови торгівлі між країнами, зокрема і про вартість мита на конкретні види товарів. Торгівля свіжою рибою, раками, слимаками проходила без сплати мита, тоді як за торгівлю морською рибою необхідно було сплатити 3 крони за кожні 100 кг. Таку ж суму потрібно було сплатити при торгівлі свійськими тваринами. Але харчова продукція оподатковувались по вищій ставці. Так, за переміщення через кордон 100 кг ковбаси мито становило 16 крон, а сиру – 4,4 крони [12, 69-75].

Австрійський закон від 13 лютого 1906 року «Про встановлення вартості мита» визначав ставку мита для всіх країн Австро-Угорської імперії. Зокрема, за імпорт 100 кг риби або раків потрібно було сплатити 10 крон. Не обкладалась митом жива дичини – копитні і пернаті. За 100 кг битих пернатих накладалось мито – 25 крон, а за 100 кг живих – 8 крон. За 100 кг битої дичини потрібно було сплатити 20 крон [13, 40].

Крім мита міста накладали споживчий податок. Відповідно до Закону від 22 грудня 1910 року «Стосовно зміни споживчого податку» за реалізацію 100 кг риби необхідно було сплатити 6 крон,1 голови оленя – 7 крон, дикого кабана (понад 17 кг) – 6 крон, зайця – 30 геллерів, за 100 кг оленини – 8 крон, м’яса іншої дичини – 12 крон, за реалізацію фазана, глухаря, тетерука – 80 геллерів, рябчика, дикої гуски, вальдшнепа, дикої качки – 40 геллерів, куріпки, бекаса –

20 геллерів, водної курки, дикого голуба – 10 геллерів, дрозда, перепілки – 4 геллери, за 100 кг риби – 8 крон [14, 451-455].

Виходячи з власних інтересів, рибалки не були зацікавлені у імпорті рибної продукції на внутрішній ринок. Одним із найактивніших товариств, яке лобіювало інтереси рибалок, було «Крайове рибальське товариство» [15, 42-45]. Для обмеження імпорту мороженої риби воно звертало увагу влади на шкідливість для здоров'я споживання мороженої риби [16, 4]. Нагодою для інформаційної компанії проти імпорту замороженої риби стало масове отруєння юристів на банкеті після проведення їхнього з'їзду. У зверненні до влади товариство відзначало, що споживання російського судака вже апріорі несе загрозу для здоров'я, так як його виловлюють в азійській частині Росії і для його транспортування необхідно багато часу, за який він псується. Відзначалось, що галицький короп за харчовими якостями не поступається російському судаку, а його споживання є лише данина моді [17, 155-156].

Для зменшення імпорту риби з Німеччини товариство вимагало підвищення мита для німецьких експортерів, відзначаючи, що імпорт дешевої морської риби унеможливлює розвиток рибальства у Галичині. Також товариство лобіювало відміну сплати мита при імпорті кормів для риби, зменшення тарифів на залізничні перевезення та акцизного податку при реалізації риби з 15 крон 60 геллерів за 100 кг до 2 крон та 60 геллерів тобто, до рівня, що встановлений при реалізації імпортованої з Німеччини морської риби [18, 143-144]. Товариство сприяло імпорту раків та риби до Галичини з метою відсвіжування крові [19, 130].

Висновок

Головним чинником, що спонукав імпорт рибної продукції до Австро-Угорської імперії, було неефективне ведення рибальського господарства місцевими товаровиробниками. Вилов риби з морів країнами, які мали безпосередній вихід до них, сприяв виробництву великої кількості рибної продукції низької собівартості, що призвело до збільшення її експорту до Австро-Угорської імперії. Імпорт риби був у 10 разів вищим ніж його експорт.

Основним експортером морської риби була Німеччина. Головним механізмом регулювання балансу експорту та імпорту стали митні платежі та акцизний збір при продажі риби на ринках. Сплата мита при експорті рибної продукції була у два рази меншою ніж за продукцію тваринництва.

Список використаної літератури

1. Gospodarstwo rybne w kraju w świetle najnowszych cyfr statystycznych // Okólnik. – 1906. – № 85. – S.183-184.
2. Pogadanka wilijna o rybołowstwie. // Łowiec – 1885. – № 2. – S.38.
3. Badania rozsiedlenia ryb // Okólnik. – 1883. – № 3. – S. 68 -70.
4. Kronika//Łowiec. – 1884. – № 8. – S.132.
5. Cło od ryb // Okólnik. – 1901. – № 52. – S.121.
6. Do artykułu: Przewóz ryb kolejami żelaznemi // Okólnik. – 1906. – № 81. – S.61.
7. Projektowane cło od ryb w przyszłyeh traktatach handlowyeh. // Okólnik. – 1914. – № 5. – S. 92-95.
8. Wiadomości statystyczne o stosunkach krajowych. – Lwów, 1898. – T. XVII, zeszyt I. – S. 64.
9. Przekłady ustaw, rozporządzeń I obwieszczeń z dziennika praw państwa dla Królestwa Galicyi i Lodomeryi, tudzież Wielkiego Księstwa Krakowskiego. – Lwów: król. galic. drukarnia rządowa, 1868. – S. 137-139.
10. Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1892. – S. 119-132.
11. Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1871. – S.375.
12. Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1879. – S. 69-75.
13. Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1906. – S.40.

14. Dziennik ustaw państwa dla królestw i krajów w radzie państwa reprezentowanych. – Wiedeń, 1911. – S.451-455.
15. Проців О.Р. Зеленчук Я.І. Видатний природознавець уродженець Гуцульщини Максиміліан Сила-Новицький/Олег Проців/, Ярослав Зеленчук/ Гуцули і Гуцульщина : літ.-мист. і громад.-сусп. часоп. – 2012. – № 2(6). – С. 42 – 45.
16. Protokół 20-go Walnego Zgromadzenia Krajowego Towarzystwa rybackiego, odbytego dnia 28 Maja 1898.// Okólnik. – 1898. – № 35. – S. 4.
17. Zatrucie spowodowane rosyjskim sandaczem na ostatnim bankiecie prawników w Wiedniu. // Okólnik. – 1912. – № 124. – S. 155-156.
18. Ankieta rybacka // Okólnik. – 1913. – № 7. – S. 143-144.
19. Praktyka wycierów // Okólnik. – 1912. – № 124. – S. 130.

Проців О. Р. Імпорт рибної продукції Галичини кінця XIX – початку XX ст.: адміністративний, економічний аспекти // Публічне управління та митне адміністрування : наук. зб. / Ун-т митної справи та фінансів. – Дніпропетровськ: Вид-во Ун-ту митної справи та фінансів, 2016 р. – № 1 (14). – С. 7-15.